

3. Кондрашова Л. В. Концепція “Взаємодії моральних і психологічних якостей у змісті педагогічного професіоналізму” / Л.В.Кондрашова // Професійне становлення майбутнього вчителя: [монографія] огляд // за ред. Л. В. Кондрашової. – Кривий Ріг, 2006. – 327 с.
4. Кривошопка І.В. Виховання толерантності майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури : автореф. дис... канд. пед. наук : спеціальність 13.00.07 – теорія і методика виховання / Ірина Василівна Кривошопка. – Київ, 2015. – 21 с.
5. Кудзиева Н. Ю. Формирование толерантности у субъектов высшего профессионального образования: дис. ... канд. пед. наук : специальность 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Наталья Юрьевна Кудзиева. – М., 2003. – 163 с.
6. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : [монографія] / Г.В.Беленька, О. Л.Богініч, З.Н.Борисова та ін. ; за заг. ред. І.І.Загарницької. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 310 с.
7. Фадеева Т.Ю. Формирование педагогической толерантности будущих специалистов сферы образования : автореф. дис... на соиск. учён. степени канд. пед. наук : специальность 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Татьяна Юрьевна Фадеева. – Саратов, 2012. – 24 с.

The article deals with some aspects of the activity of teachers of higher educational institutions that affect the quality of future teachers' training to the formation of preschool children's tolerance.

It shows the influence of professional competence and personal tolerant qualities of a teacher on the level of personal and professional development of the student, his ability to build tolerant relations, the formation of stable, positive position concerning children on the basis of the acceptance of their individuality.

Key words: professional training, future teacher, teacher, pedagogical system, formation of tolerance.

УДК 371.15 : 37.011.31

ББК 74.04 (4 Укр) п 2

Людмила Мацук

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА

У статті окреслено сутність педагогічної компетентності як чинника професійної діяльності та майстерності педагога. Обґрунтовано основні аспекти педагогічної компетентності, напрями професійної діяльності педагога, структуру та критерії його педагогічної майстерності.

Ключові слова: педагогічна компетентність, професійна діяльність, педагогічна майстерність, структура педагогічної майстерності, критерії майстерності педагога.

У сучасних умовах реформування освіти статус педагога, його функції змінюються так само, як і вимоги до рівня його професіоналізму, професійно-педагогічної компетентності. Під професійною компетентністю розуміємо інтегровану особистісну характеристику, що включає психологічну (розуміння та усвідомлення власної діяльності) та теоретичну (набуття особистісно значущих знань та вмінь) готовність педагога до діяльності, здатність вирішувати на практиці педагогічні завдання та виконувати роботу в цілому. Професійна компетентність педагога характеризує його обізнаність у психолого-педагогічній та фаховій галузях знань, професійні вміння та навички, особистий досвід та освіченість, що у сукупності дає змогу говорити про спеціаліста, націленого на перспективність у

своїй роботі, перейнятого процесом збагачення власної культури, впевненого в собі і спроможного досягати високих результатів у професійній діяльності.

Зазначимо, що у працях Н. Кузьміної, М. Лук'янової, В. Сластьоніна, Г. Сухобської та ін. дослідників психолого-педагогічна компетентність педагога розглядається як відносно самостійна й важлива підсистема професійної компетентності. Науковці доводять, що достатній рівень фахових та загальнопедагогічних знань, сформовані вміння та досвід самі по собі не призводять до структурних змін його діяльності. Саме тому педагогічні знання слід розглядати як конкретно-методологічний принцип аналізу практичних ситуацій та критерій оцінювання результативності діяльності педагога. Лише з педагогічної точки зору можна зафіксувати реальні зрушення в рівні знань та вихованості тих, хто навчається, проаналізувати їх особистісне зростання.

На основі досліджень з проблеми формування педагогічної компетентності, можна зробити висновок, що остання інтегрує в собі два аспекти – когнітивний (знання) та діяльнісний (засоби діяльності та готовність до виконання діяльності).

Когнітивний компонент передбачає наявність у педагога теоретичних знань з основних наук, що вивчають особистість людини і забезпечують свідоме визначення викладачем змісту своєї професійної діяльності з виховання та навчання. Мова йде, зокрема про такі психолого-педагогічні знання:

- закономірності навчання й виховання, особливості засвоєння матеріалу;
- загальні характеристики та індивідуальні й вікові особливості особистості (спрямованість, характер, темперамент, здібності тощо);
- особливості навчально-пізнавальної діяльності;
- особливості комунікативної діяльності;
- власні психолого-педагогічні особливості;
- особливості протікання психічних процесів (мислення, пам'яті, уяви тощо);
- методи психологічного дослідження розвитку особистості (спостереження, бесіда, аналіз результатів навчальної діяльності, анкетування, інтерв'ювання, експеримент).

Діяльнісний компонент включає професійні знання та вміння, апробовані в дії, які педагог, засвоює як найбільш ефективні, зокрема: вміння використовувати психолого-педагогічні знання, вміння мислити критично, а також способи й прийоми психічної саморегуляції. Окреслені вміння, підкріплені відповідними навичками, формуються під час здобуття досвіду практичного застосування психолого-педагогічних знань у навчальному процесі.

Педагогічна компетентність перш за все забезпечує процеси міжособистісної взаємодії, тобто процес взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу, де важливими є комунікативні вміння, усвідомлення власної особистості та визнання особистості інших учасників взаємодій.

Завдяки інтеграції когнітивного та діяльнісного компонентів відбувається розвиток педагогічної компетентності педагога: знання трансформуються в реальній діяльності за умови сформованості відповідних умінь. Отже, зазначені компоненти професійної компетентності знаходяться у тісному взаємозв'язку, а тому відсутність чи порушення функціонування хоча б одного з них – когнітивного або діяльнісного – призведе до руйнування цілісної системи, якою є педагогічна компетентність.

Одним з розв'язків проблеми формування педагогічної компетентності педагогів є організація самостійної роботи – самоосвіта, в основі якої лежить акцентуація саморозвитку особистості, тобто процес самопізнання, коли особистість

розуміє вимоги, трансформує їх для себе відповідно до рівня розвитку своїх здібностей, сформованості своїх потреб. Самоосвіта – це не тільки свідомий процес формування професійної майстерності та самовдосконалення, але й мотивований, цілеспрямований вільний вибір і прагнення досягти бажаного рівня професійної компетентності [4, с. 185]. Відповідно, однією з характеристик саморозвитку є здатність до самопізнання, особливості та закономірності якого не можна зрозуміти без аналізу внутрішнього світу людини, до її діяльності.

Отож діяльність розглядаємо як спосіб буття людини у світі, її здатність вносити в дійсність зміни; це складна за функціональною структурою та психологічним змістом праця, яка потребує від педагога прояву всіх властивостей і характеристик його особистості [1, с. 58].

Основні складові професійної діяльності педагога включають низку взаємозумовлених компонентів.

Зокрема, орієнтовно-прогностична діяльність полягає в умінні педагога визначати конкретні цілі, зміст, методичку виховної діяльності, передбачити її результати на основі знання рівня індивідуальної підготовленості окремих вихованців, злагодженості та згуртованості колективу. Наслідком цієї діяльності є конструктивно-проектувальна, яка передбачає постійне вдосконалення педагогом методички проведення різних навчально-виховних заходів.

Організаційна діяльність залежить від умілого планування навчально-виховної роботи і визначення оптимальних шляхів її реалізації.

Діяльність педагога, в першу чергу, пов'язана з людським чинником і передбачає наявність комунікативно-стимулювального компонента. Для його ефективної реалізації педагог повинен мати такі особистісні якості: бути людиною доброю, і позитивно відноситись до кожного вихованця; бути оптимістом; бути творчою людиною; володіти педагогічною технікою, тактом, тактикою тощо.

Аналітично-оцінковий напрям діяльності педагога, зміст якого полягає в аналізі як власних дій, так і дій дітей, виявленні їх позитивних сторін і недоліків; дослідницько-творчий – має пронизувати всі попередні види діяльності та своєчасно наповнювати їх змістом. Отож творчість педагога – це джерело його оптимізму, всебічного розвитку, гуманного мислення, оригінального проведення педагогічних заходів, їх постійного вдосконалення, тощо [1].

Однак основна якість, якою має оволодіти педагог – це педагогічна майстерність, яка характеризується як найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що за відведений час педагог досягає оптимальних наслідків.

Першим ввів поняття “майстерність педагога” і “педагогічна техніка” А. Макаренко у своїй статті “Деякі висновки з мого педагогічного досвіду”, де зазначив, що майстерність педагога не є якимось особливим мистецтвом... але це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта [2, с. 246].

Відтак, В.Сухомлинський продовжив розвиток теорії про педагогічну майстерність. У своїх працях “Сто порад вчителю”, “Як виховати справжню людину”, “Розмова з молодим директором школи” та інших велику увагу приділяє творчості педагога у становленні справжньої людини, громадянина, патріота Батьківщини. “Ми маємо справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості

залежить її громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя”, – зазначає учений [5, с. 420].

У 80-ті роки ХХ століття творчі педагоги-новатори об’єдналися у творчий рух “Педагогіка співробітництва” і висунули такі основні ідеї щодо педагогічної майстерності педагога:

- 1) співпраця з усіма учасниками навчально-виховного процесу;
- 2) навчання без примусу, з оптимізмом, без конфліктів;
- 3) використання опори в навчанні;
- 4) система випередження у навчанні;
- 5) гуманістична система оцінювання;
- 6) демократизація виховання особистості;
- 7) самоаналіз, саморозвиток, самовдосконалення особистості тощо.

Отже, педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. До них відносимо: гуманістичну спрямованість діяльності педагога, професійні знання, вміння та навички, педагогічні здібності (забезпечують швидкість самовдосконалення), педагогічну техніку (гармонізує структуру педагогічної діяльності).

Зокрема, структурними компонентами педагогічної майстерності є:

- 1) гуманістична спрямованість (ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації);
- 2) професійна компетентність: знання, вміння, навички, критичні погляди і оцінки, постійне самовдосконалення, високий рівень загальної культури;
- 3) педагогічні здібності (комунікативність, перцептивність (розуміння інших), динамізм особистості (активність, гнучкість впливу), емоційна стабільність (саморегуляція), оптимістичне прогнозування (віра в позитивне в кожній людині, у перспективу її розвитку), креативність (творчість));
- 4) педагогічна техніка (форма організації поведінки педагога) [3, с. 30].

Із структури педагогічної майстерності впливають такі його критерії: доцільність (за спрямованістю), продуктивність (за результатами), діалогічність (характер взаємовідносин з усіма учасниками виховного процесу), оптимальність (у виборі засобів), творчість (за змістом діяльності), які формуються певними шляхами: самовиховання загальної та педагогічної культури (потреба, самопізнання, планування, реалізація, контроль, корекція); засвоєння професійних знань, вмінь, навичок; громадська активність; педагогічна практика; вивчення передового педагогічного досвіду тощо.

Отож майстерність педагога – це вирішення різноманітних педагогічних завдань, успішна організація навчального процесу й отримання відповідних результатів, але її сутність полягає в певних професійних і особистісних якостях, які породжують цю діяльність і забезпечують її ефективність. Важливими професійними якостями педагога ми повинні визнати працелюбність, працездатність, дисциплінованість, відповідальність, уміння поставити мету, вибрати шляхи її досягнення, організованість, наполегливість, систематичне і планомірне підвищення свого професійного рівня, прагнення постійно підвищувати якість своєї праці.

Відтак, складовими педагогічної майстерності є:

- гуманістична спрямованість – найголовніша характеристика майстерності педагога, що будується на основі ціннісних орієнтацій;

- професійна компетентність є підвалиною педагогічної майстерності, зміст її становлять глибокі професійні знання, навички та вміння, професіоналізм у галузі психології та педагогіки;
- здібність до педагогічної діяльності – є дуже важливим елементом, оскільки провідними здібностями вважаються чутливість до людини і до особистості, комунікативність, динамічність, емоційна стабільність;
- педагогічна техніка як форма організації поведінки педагога [3, с. 45].

Відтак, слід зауважити, що в основі педагогічної майстерності закладена педагогічна культура – оволодіння педагогом педагогічним досвідом, ступінь його вдосконалення в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості. Якщо у педагога з'являється творча потреба, то він сам шукає засоби розв'язання тієї чи іншої проблеми, наполегливо, послідовно, терпляче. Такий педагог може відмовитися від стереотипів і штампів у роботі, які йому вважалися не тільки звичайними, але і в якійсь мірі ефективними.

Вступаючи на творчий шлях дослідження, педагог залучається до нового виду діяльності, який відрізняється від звичайної роботи за метою, методами і результатами. Мета його практичної педагогічної діяльності: здобуття нових знань про процеси навчання та виховання, розкриття їх сутності (внутрішня структура, функціонування, виникнення та розвиток), розкриття об'єктивних закономірних зв'язків між педагогічними явищами.

Головне призначення педагога полягає в тому, щоб своєю високою моральністю, любов'ю до людей, знаннями, працелюбністю та іншими якостями стати взірцем для наслідування з боку вихованців.

І підсумовуючи зазначимо – стати майстром – це не самоціль, ця пристрасть має бути притаманна фаху педагога як невід'ємна властивість його любові до своєї професії.

1. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії / Г.М. Мешко // Навчальний посібник [для студентів для студ. вищих навч. закладів]. – К. : Академвидав, 2012. – 200 с.
2. Мкаренко А.С. Твори: В 7т. / А.С. Макаренко. – К. : Радянська школа, 1954. – Т.5: Деякі висновки з мого педагогічного досвіду. – С. 246.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, І.Ф. Кривонос та ін.; [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : Вища школа, 2004. – С. 30.
4. Семенець Л. М. Педагогічна компетентність викладача як умова формування професійної компетентності майбутнього вчителя / Л. М. Семенець // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2010. – Вип. 53. – С. 183–186.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т.2. – С. 420.

The essence of pedagogical competence as a factor of professional activity and skill of the teacher are outlined in the article. Main aspects of teacher competence areas of professional pedagogical activity, structure and criteria of his educational proficiency are justified.

Key words: *pedagogical competence, professional activities, teacher's proficiency, structure of pedagogical proficiency, the criteria of teacher's proficiency.*